

ENTORN DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA: PRECEDENTS, DIFICULTATS, CONTINGUT, OBJECTIUS *

Antoni M. BADIA I MARGARIT

1. LINGÜÍSTICA I SOCIOLINGÜÍSTICA

1.1. Es fàcil de comprendre, d'entrada, que la lingüística i la sociolingüística tinguin una relació obligada: si la llengua és un dels principals mitjans de comunicació humana, i la sociologia estudia els comportaments

---

* Amb la publicació d'aquest text he incorregut, i ben a contracor, en una repetició que, precisament perquè em desagrada molt, voldria justificar al lector. Jo havia fet, el 27 d'agost de 1973, una conferència a la sessió de sociolingüística catalana celebrada a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent, amb el títol *Procés i objectius de la sociolingüística catalana*. A prec de diversos assistents a la sessió, els quals consideraven que era interessant de fer conèixer la dita conferència, vaig decidir de publicar-la, i la vaig trametre (tot respectant-hi la forma i l'estil d'exposició oral) a la revista *Iberoromania*, on aparagué, amb el títol indicat, al núm. 1, «Nova Epoca» (1974), pàgines 19-30. Després d'haver-la-hi trasmesa, el Prof. Rolf Kjolseth, organitzador de la sessió dedicada a «The Sociology of Language as a Discipline» (que havia de figurar dins el VIII Congrés Mundial de Sociologia, Toronto, agost de 1974), va demanar als sociolingüistes de casa nostra que algú s'encarregués de fer-hi una presentació de conjunt de la sociolingüística catalana. Els meus companys, que coneixien la conferència de Prada, pensaren que potser no seria desentraonat d'incorporar-hi aquest text (que, de més a més, tenia l'avantatge que ja era una cosa feta). Hi havia, però, la dificultat que jo ja no era lliure de disposar d'un text que m'havia compromès de publicar en un altre indret. Tanmateix, tothom fou del parer que podria sortir-me'n reelaborant la redacció de la primitiva conferència (lleuant-li el to oral, refent-la amb l'estil d'una comunicació científica, ordenant-ne d'una manera més lògica el contingut, afegint-hi les indicacions bibliogràfiques pertinents, i presentant-la en una de les dues llengües oficials del Congrés de Toronto, que eren l'anglès i el francès —en aquest cas fou el francès). En molts aspectes, aquest treball (traduït ara al català) és, doncs, una certa reiteració del que ja fou publicat l'any 1974. M'he avançat a dir-ho lleialment, i espero que hom acceptarà les raons per les quals és novament publicat dins aquest llibre, ara com a versió catalana d'una comunicació científica a l'esmentat Congrés de Toronto.

col·lectius de la humanitat, sovint, molt sovint, lingüística i sociolingüística esdevenen inseparables, i àdhuc es presten a confusions i a equívocs. Per això convé que intentem d'aclarir les coses, per a veure si podem delimitar una sociolingüística catalana. Escau de parlar de lingüística en si, sense connotacions de tipus sociològic, mentre descriurem l'estructura de la llengua; però, tan aviat com ens referirem al funcionament de la dita estructura, haurem d'incloure-hi un seguit de connotacions sociològiques: aleshores farem, indefectiblement, sociolingüística. Miraré de donar-ne uns exemples contrastats: estudis que versin sobre la base etimològica de l'ortografia, o sobre la classificació dels verbs de la segona conjugació, o sobre els criteris de definició del diccionari, etc. (que, per cert, tractarien de temes fonamentals per a la normativa gramatical de la llengua catalana) no serien, òbviament, de sociolingüística; però les vicissituds de la lluita per la reforma ortogràfica (cfr. § 6.2.), estudis sobre els calcs lingüístics (entre català i castellà, i a l'inrevés), o el fet que els infants dominin més o menys el vocabulari fonamental de la llengua pròpia (com a conseqüència de rebre l'ensenyament en l'«altra llengua», és a dir, la llengua oficial), aquests sí que són temes que entren plenament dins el camp de la sociolingüística.

1.2. Penso que hi ha una altra noció que pot ajudar a precisar conceptes, si més no en el terreny teòric. Tothom coneix el dualisme de De Saussure: «langue»/«parole», que aviat es convertí en un pilar fonamental de la lingüística moderna, i que, per la seva bipolaritat, semblava difícilment superable. No és menys sabut que Coseriu, en reprendre aquest tema, l'ha posat en forma de triangle, tot palesant que entre tots dos extrems saussurians, aparentment excloents, hi havia la possibilitat d'un nou concepte, que destruïa la primitiva dicotomia. I bé, dels tres elements del triangle («langue»/«norme»/«parole»), el segon —la «norme»—, en tant que concepte que equidista, s'oposa i en certa manera participa alhora de la «langue» i de la «parole», no és sinó una aportació que on millor s'explica és dins els postulats de la sociolingüística.

1.3. Sembla clar que la sociolingüística, en referir-se al funcionament d'unes estructures, és, ha d'ésser, una ciència que observa, constata i interpreta uns fets: la manera com la comunitat parlant empra la llengua de la qual els lingüistes descriuen les estructures.

2. EXISTÈNCIA, DE FET, D'UNA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

2.1. Ha estat tard, bastant tard, que hem començat de parlar de sociolingüística referida al català. Més avall veurem per què (§ 5). Ara bé, això no vol pas dir que entre nosaltres hom no hagi treballat, i força i (si m'és permès de dir-ho) àdhuc bé, en sociolingüística. El que ens ha passat és que fèiem sociolingüística sense adonar-nos que en fèiem. Tanmateix, que allò que fèiem era sovint, d'una manera o altra, sociolingüística, sembla fora de dubte, si l'objectiu d'aquesta ciència és el funcionament d'una estructura lingüística (cf. § 1.1.). Si les coses són així, ¿què no és

sociolingüística? De fet, llevat dels estudis tècnics intrínsecs (dels sons, de les formes, de la frase, dels mots), tot allò que sigui la llengua en la mesura que viu dins una societat, en un clima humà específic, sota uns condicionaments culturals, a la boca d'uns grups de persones (grups convivents o successius), etc., ja serà sociolingüística. Com deia, hem fet molt de sociolingüística sense adonar-nos-en.

2.2. I si totes les llengües romàniques poden proporcionar exemples interessants de situacions clau en aquest aspecte, el català, encara que sigui per a dissort seva, n'ha esdevingut una de les llengües capdavanteres. Pensem d'antuvi en allò que Nicolau d'Olwer anomenava l'alliberament del romanç respecte al llatí; es tracta d'una etapa comuna a totes les llengües romàniques, durant la qual es produeix una situació idèntica a aquella altra que és un dels objectius típics de la sociolingüística actual: la gent parlava correntment en romanç, però, al moment d'expressar-se per escrit, els pocs que sabien escriure només sabien escriure en llatí. I això va durar alguns segles...

2.3. Però recordem algunes altres situacions ja més exclusives del desenvolupament del català. Com és sabut, els primers poetes catalans, enlluernats per la llengua poètica per excel·lència, és a dir, la dels trobadors, escriuen en provençal llurs composicions. En el cas d'alguns d'ells, el substrat català els traïx, i llur provençal resta tacat per diversos trets de llur manera espontània d'expressar-se; per a Ramon Llull, veritable forjador de la prosa catalana, les diferències lingüístiques són regulades pel gènere literari escollit, ja que s'expressa en provençal en compondre poesia, i en català en redactar en prosa. Bé que aquesta mescla idiomàtica no afectava molta gent (eren èpoques d'analfabetisme gairebé universal), no deixava de produir-se en el període de fixació de l'estructura gramatical i del vocabulari de les llengües romàniques, i això va marcar la fesomia del català naixent.

2.4. Un altre contacte es produeix, ara amb l'aragonès (pertanyent, quant a l'estructura fonològica i gramatical, a l'òrbita de la llengua castellana), a partir de la unió de Catalunya i Aragó (1137). Tampoc això no afectava el poble, que, naturalment, només parlava en català, però sí que introduïa el contacte entre totes dues llengües al nivell d'allò que avui anomenem l'administració (a les corts, hi havia intervencions en català i en aragonès; a la cancelleria reial, els secretaris redactaven sovint un mateix text, adés en una llengua, adés en l'altra), i àdhuc, amb motiu de «viatges oficials», hom podia sentir-les totes dues per viles i pobles de la Confederació.

2.5. Hom ha afirmat manta vegada que la llengua de la cancelleria reial (a la qual pertanyeren literats de prestigi remarcable) influïa sobre tots els qui escrivien en català, cosa que assegurava la cohesió i la unitat de la llengua escrita, tot impeding que hi afloressin diferències dialectals. Deixant de banda la profunditat de la dita influència, és evident que aquest factor separava la llengua escrita de la llengua parlada, i d'una manera

singular quan, a partir dels començos de l'humanisme, hom aplicava a la prosa catalana les regles de l'*Ars dictandi* dels clàssics.

2.6. Després dels segles XVI i XVII, en els quals la influència castellana, iniciada amb anterioritat, havia anat esdevenint cada vegada més important (bé que ara no ens en podem ocupar ací), amb el Decret de Nova Planta (1716) s'obria un llarg i penós període en la història de la llengua catalana, la qual havia de veure's preterida (com a llengua de les manifestacions públiques, de l'ensenyament, de l'esfera judicial, etc.), al costat de la llengua imposada: el castellà oficial. No és que no hi hagi hagut resistència per part dels catalans, els quals han combatut sistemàticament les mesures d'opressió preses contra llur llengua. Així, és de remarcar la *Renaixença* literària del segle XIX, i la constitució d'un veritable moviment cultural i polític, a partir de 1900, que, mitjançant la normalització lingüística, donà peu que els catalans, durant el primer terç d'aquest segle, creessin una cultura pròpia, disposessin d'una llengua apta per a qualsevol tipus expressiu (de la creació i la recerca, al periodisme i a les manifestacions idiomàtiques més banals i intrascendents) i fessin molt de camí en la tasca d'integrar la societat a la llengua del país. Disortadament, de 1939 ençà, i només per raons polítiques, la llengua catalana s'ha vist molt limitada en les seves manifestacions, i àdhuc en el seu desenvolupament, en benefici del castellà oficial. La convivència obligada de totes dues llengües a casa nostra ha anat esdevenint més greu per al català com més poderosos han estat els recursos de la màquina estatal, fins a la situació d'avui, que assenyala amb un estigma poderós tots els catalanoparlants, sigui quina sigui llur condició (d'edat, de cultura, de professió, de família, de comarca, etc.). Més avall (§ 5.4 i 7.1) reprendré aquest punt, en parlar del gran desvetllador de la sociolingüística catalana.

2.7. Vist tot el que precedeix, no hi ha dubte que el català ha estat pròdig en temes típics de contingut sociolingüístic. I encara haig d'afegir que no he esmentat sinó grans exemples generals. La llista és, emperò, susceptible d'increments, sigui de situacions àdhuc prehistòriques del català (l'exemple més modern de les quals seria el mossàrab), sigui de situacions que només es refereixen a parts del domini lingüístic (unes vegades provisòries, com el període anglès de Menorca, d'altres ja establertes, com la instal·lació del francès al nord dels Pirineus), sigui, en fi, de situacions efímeres, derivades d'episodis de l'expansió catalano-aragonesa (per Sardenya —on el català ha romàs a l'Alguer—, Nàpols i Sicília). Ni la petita Andorra, que sempre fa valer que el català es la seva llengua oficial, no s'escapa de les situacions conflictives amb altres llengües (les que representen aquells qui mediatitzen, i alhora garanteixen, la seva independència).

2.8. És evident que tota la història de la llengua, en fer inventari dels seus usos, de les seves vicissituds i dels seus contactes amb els fets històrics, és indestriable de la història de les relacions entre llengua i societat.

3. PETITA ORIENTACIÓ BIBLIOGRÀFICA

3.1. Acabo de recordar (§ 2.2 a 2.7) la llista de les principals circumstàncies per les quals el català ha passat en el decurs de la seva història; i hom encara podria allargar-la. Ara bé, ací es tracta, no de fer un resum d'història dels funcionaments del català, sinó de posar en relleu que, de fet, sota el concepte d'història de la llengua, hi ha una veritable tradició de sociolingüística catalana, car és obvi que la llista esmentada no ha estat elaborada per mi amb material de primera mà; no, tots la podem extreure (i, com deia, més abundosa) d'una bibliografia ja existent. No seria oportú (ni pel tema d'aquesta comunicació, ni per l'espai que li ha estat concedit) d'assajar d'establir-ne una bibliografia completa. N'hi haurà prou amb la referència d'algunes obres que contenen informacions d'interès (§ 3.2) i amb la menció global d'uns quants temes de sociolingüística (§ 3.3) que han suscitat diversos estudis i articles, el detall dels quals hom podrà veure en repertoris bibliogràfics generals.¹

3.2. Obres amb informacions d'interès:²

- 1) L. Nicolau d'Olwer, *Literatura catalana, Perspectiva general*, B. 1917 (refós dins el *Resum de literatura catalana*, B. 1927). Del mateix autor, *Introducción al estudio de la literatura catalana*, dins *Estudio*, VII-VIII, 1914; IX-X, 1915.
- 2) J. Comerma Vilanova, *Història de la literatura catalana*, B. 1925.
- 3) M. Garcia Silvestre, *Història sumària de la literatura catalana*, B. 1932.
- 4) J. Rubió Balaguer, *Literatura catalana*, dins G. Díaz-Plaja, *Historia*

¹ Heus ací els repertoris més útils per a la història del català [abreviatures geogràfiques: B. = Barcelona, M. = Madrid, P. = París, P. M. = Palma de Mallorca, V. = València]: 1) — A. ALCOVER, *Pertret per una bibliografia filològica de la llengua catalana*, «Bolletí del Diccionari de Llengua Catalana», P. M., VIII, 1915 (en apèndix). 2) — A. GRIERA, *Le domaine catalana, Compte rendu retrospectif jusqu'en 1924*, «Revue de Linguistique Romane», I, 1925, pages 35-113 (refós i ampliat en *Bibliografia lingüística catalana*, B., 1947). 3) — A. GRIERA, *Les études sur la langue catalane*, «Archivum Romanicum», XII, 1928, pages 530-552. 4) — A. ARAMON I SERRA (de vegades en col·laboració amb J. VIVES o amb F. de B. MOLL), *Bibliografia de llengua i literatura catalana*, «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura», II, 1929, pages 253-375; III, 1930, pages 351-412; IV, 1931, pages 321-363; V, 1932, pages 337-386; VII, 1934, pages 271-352. 5) — R. ARAMON I SERRA, *La philologie romane dans les pays catalans (1939-1948)*, «Revista Portuguesa de Filologia» (Supl. bibliogràfic), 1950. 6) — A. M. BADIA MARGARIT, *Où en sont les études sur la langue catalane*, dins «XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas, organizado por el Consejo Superior de Investigaciones Científicas [Madrid 1965], Actas publicadas por Antonio Quilis...», vol I, Madrid 1968, pages 45-101 (aquest report fou refós, actualitzat, en A. M. BADIA MARGARIT - Josep MASSOT I MUNTANER - Joaquim MOLAS, *Situación actual de los estudios de lengua y literatura catalanas*, dins «Norte», Revista Hispánica de Amsterdam, XI, 1-2, 1970, pags. 1-116, i darrerament ha estat reelaborat i posat al dia dins el llibre esmentat a continuació). 7) — *Vint-i-cinc anys d'estudis sobre la llengua i la literatura catalanes (1950-1975)*, I: Antoni M. BADIA I MARGARIT, *La llengua*, Montserrat 1976, 202 p.

² Ací escullo, d'una bibliografia rica i variada, 10 títols que em semblen suficientment representatius.

general de las literaturas hispánicas, B., I, 1949; III, 1953; IV, 1, 1956; V, 1958 (en curs de publicació).

5) J. Ruiz i Calonja, *Història de la literatura catalana*, B., 1954.

6) Joaquim Molas - Josep Romeu, *Literatura catalana antiga*, 4 vols., B., 1961-1964.

7) Martí de Riquer - Antoni Comas, *Història de la literatura catalana*, B., I (Riquer), 1964; II (Riquer), 1964; III (Riquer), 1964; IV (Comas), 1972 (en curs de publicació).

8) R. Aramon i Serra, *Problèmes d'histoire de la langue catalane*, dins *La Linguistique Catalane, Colloque international organisé par le Centre de Philologie et de Littérature romanes de l'Université de Strasbourg du 23 au 27 avril 1968, Actes publiés par A. Badia Margarit et Georges Straka*, P., 1973, pages 27-70.

9) *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, Barcelona, octubre de 1906*, B., 1908.

10) Diversos pròlegs a edicions de textos catalans antics, dins la col·lecció *Els nostres Clàssics*, B.

3.3. Temes de sociolingüística:³

1) Gramàtiques i apologies de la llengua catalana, exponent d'un clima espiritual manifestat a les darreries del segle XVIII i que omple bona part del segle XIX.

2) La restauració dels Jocs Florals de Barcelona (1859), com a consolidació de la *Renaixença*.

3) Les lluites per una normalització de la llengua, al darrer terç del segle XIX, que mostren una preocupació col·lectiva, una presa de consciència i una necessitat cultural.

4) La lluita per introduir la llengua catalana a les institucions, de la qual fou una fita memorable el discurs d'Àngel Guimerà a l'Ateneu (1895).

5) La crida de Mn. Alcover (1901), l'obra del Diccionari (estesa per tots els Països Catalans) i el Congrés de la llengua de 1906.

6) El grup de «L'Avenç» i les lluites per la reforma ortogràfica, barrejades amb d'altres actituds ideològiques, estètiques, polítiques, etc.

7) La fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (1907), la promulgació de les *Normes ortogràfiques* (1913), i els atacs, tan violents com inútils, dels «anti-normistes».

8) Les mesures de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) contra la llengua, la cultura i les institucions catalanes, i les reaccions, interiors i exteriors.

9) L'extensió de la normativització gramatical a València i a les Illes a començos del decenni de 1930, fet en el qual hem de veure, no un tràmit

---

³ Torno a limitar-me a inserir 10 temes de sociolingüística catalana, cadascun dels quals ha estat objecte de l'atenció de llibres i treballs, erudits i de divulgació. També ací podríem allargar-ne molt la llista.

formal, sinó posicions d'afirmació de la unitat, que després s'han anat confirmant.

10) La problemàtica sobre la llengua i l'escola, en l'època crucial del desenvolupament de tota una política educativa, duta amb criteris objectius i científics (1931-1939).

4. L'ESTRUCTURALISME, LA NOVETAT MÉS ESTRIDENT DELS DARRERS TEMPS

4.1. Pel que hem vist (§§ 3.2 i 3.3), hi ha realment una tradició d'estudis que versen sobre les maneres amb les quals hom s'ha servit de la llengua catalana. Sens dubte per això la novetat dels darrers decennis, en el terreny de la lingüística, no ha estat precisament la sociolingüística, sinó l'estructuralisme (i amb aquesta denominació em refereixo també a les altres escoles i tendències que l'han seguit, en una línia semblant o oposant-s'hi obertament). L'estructuralisme, en fonamentar l'explicació dels fets de la llengua dins el propi sistema, en establir la tendència a l'harmonia del conjunt com la causa dels canvis lingüístics parcials, en donar sentit al paper de cada element segons el funcionament de tot el conjunt, és el que ha desplaçat l'interès científic cap a l'estructura en si mateixa, i ha provocat una separació pregona entre l'estructura i el funcionament. Aleshores, l'estructuralisme i, més en general, les escoles i les tendències d'aparició més recent, en fer objecte d'estudi preferent el sistema, i no les realitzacions concretes, han provocat tota una lingüística que, emprant un mot que avui fem sortir a cada pas, cal qualificar de «desencarnada», a part de la realitat. I si els resultats obtinguts per l'estructuralisme ja són «desencarnats», ¿què no caldrà dir del generativisme, que desenvolupa uns principis que, més que de lingüística, són de lògica formal?⁴ Ara bé, si els nous corrents de la lingüística han estat eficaços i convincents, és perquè han prescindit de tot allò que no fos el sistema de la llengua, i, així, han pogut aprofundir en la manera d'ésser de les llengües amb un rigor i amb una coneixença que debades cercaríem abans en el pla de la descripció sincrònica, i han assentat mètodes que pertot s'han adverat de garantia i de solvència absolutes.

5. RETARD EN L'ESTABLIMENT DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA APLICADA AL CATALÀ

5.1. Com acabem de veure (§ 4), l'aportació, enorme i fonamental, de la nova lingüística (estructural, generativa, etc.) exigia d'estudiar la llengua en si mateixa, tot separant-la doncs dels seus condicionaments (històrics, geogràfics, culturals, etc., n'hi ha de tota índole). No es tracta pas d'una actitud reprobable (car, com dic, així hom ha pogut aprofundir més en l'estructura de cada llengua); no deixa d'ésser, però, una actitud

---

⁴ Voldria afegir que les meves paraules no han d'ésser pas enteses en sentit desfavorable per a l'estructuralisme ni per a d'altres orientacions de la lingüística actual, que jo no he deixat de conrear ni de promoure entre nosaltres, en la mesura de les meves possibilitats.

compensable. I bé, a compensar-la ha vingut, també en els darrers decennis, la nova sociolingüística.

5.2. Avui, la sociolingüística aplicada al català desperta un interès remarkable, el qual es manifesta en el ritme creixent de les publicacions que s'hi refereixen. I res no sembla més justificat que el dit interès, atès el conjunt dels avatars que ha sofert i sofreix el català (cf. §§ 2.3 a 2.7). Nogensmenys, cal que fem al mateix temps una constatació que desconcerta: que la sociolingüística catalana hagi trigat molt a emprendre el vol, cosa que sembla en contradicció amb l'interès que suscita avui. És important, doncs, que expliquem per què no hem tingut més aviat una formulació de la nova ciència en català, i per què, quan l'hem obtinguda, ens hi hem llançat amb tanta dedicació.

5.3. Però, per a fer-ho, convé procedir amb ordre. De moment, tornem a recordar que, de fet, hom ja hi treballava, en sociolingüística, i d'una manera no pas menyspreable (cf. §§ 2 i 3). Això no vol dir que, mentrestant, no hagués aparegut una veritable ciència nova, la sociolingüística, de la qual cal reconèixer que, juntament amb la resta de ciències antropològiques, ha anat elaborant, i continua elaborant encara, conceptes, mètodes i objectius. Aquesta ciència nova, pressentida ja en alguns dels Congressos de Lingüistes (precedint i seguint immediatament la segona guerra mundial), anà prenent cos, d'antuvi als Estats Units, després un xic pertot arreu, en el decenni de 1950-1960 i s'afiançà en el següent. Ara bé, malgrat totes les seves novetats, algunes ben cridaneres, la sociolingüística ha descrit la corba que han traçat, en general, tots els altres coneixements humans, els quals, en modernitzar-se per les exigències científiques d'avui, no han hagut de partir de zero, sinó que han pogut aprofitar una rica tradició de treball, que els ha estat un precedent de valor inestimable. Així també la sociolingüística, en aparèixer al camp científic, àdhuc lluint un nom flamant, ha renovat de soca-rel, certament, punts de vista i camps de treball, però no ha hagut de provocar cap ruptura amb allò que, uns anys abans, semblava que era història de la llengua però que, de fet, ja era sociolingüística: sense solució de continuïtat, hom ha obtingut una situació com de major d'edat respecte a una sèrie de coneixences i maneres de treballar que, en definitiva, han estat el suport de la nova disciplina.

5.4. El que ha ocorregut és que, quan, als països que han formulat la nova sociolingüística, hom fixava conceptes i assajava mètodes, i analitzava resultats i discutia temes de treball, nosaltres, els catalans, ens manteníem en un silenci que, objectivament, caldria qualificar d'exasperant. Nosaltres, que podíem oferir una de les millors col·leccions de mostres d'estudi i de situacions per a experimentar-hi mètodes, no férem acte de presència a la constitució de la nova ciència. Per què? La causa de la nostra absència és, curiosament i dolorosament, el mateix fet històric que, a la llarga, havia de provocar veritables vocacions a la nova ciència i havia de fer-li adquirir un pes específic considerable dins la temàtica i dins la bibliografia de la lingüística catalana. Aquest fet històric és la guerra civil de 1936-1939, i les greus pertorbacions que ha

provocat en la vida de la llengua i de la cultura catalanes. La guerra civil significà el col·lapse del nostre petit país i de les seves institucions, el silenci absolut de la llengua escrita, l'estupor immens del poble conscient. De fet, fins al 1936, una cultura jove, dinàmica, atenta a tot allò que s'esdevenia en els terrenys de l'esperit i de l'especulació, oferia elements suficients perquè, en aparèixer estructurada la sociolingüística, la nova ciència hi fos rebuda, i àdhuc hi fos empesa. Però el gran col·lapse també estrangulà aquests camins virtuals: l'estupor immens i la repressió absoluta que paralitzaren totes les empreses en curs havien d'impedir, amb més motiu encara, que s'iniciessin les que només eren en potència. El silenci absolut de la llengua escrita reduí totes les seves manifestacions a les més exclusivament literàries (de tota puresa idiomàtica, però de projecció social ben minsa, si no nul·la) (cf. § 6.5).

5.5. A poc a poc, a mesura que el poble es refeia de la ruptura de 1939, s'anaren produint uns factors —no sempre homogenis— que han fet possible la nostra incorporació a la novella sociolingüística. Cal dir, però, que tots aquests factors s'han produït a partir de 1960, ço és dins la que jo he anomenat, en un altre indret, «tercera etapa» de la nostra recuperació col·lectiva.⁵ Heus ací alguns dels factors alludits: 1) La presa de la consciència de poble, acompanyada del relatiu menor risc de determinades empreses (gestions prop de les autoritats, accions de caràcter reivindicatiu, etc.). 2) Les lluites perquè siguin reconeguts uns drets mínims per al conreu de la llengua catalana. 3) La presa de consciència dels resultats lingüístics de més de vint-i-cinc i de trenta anys d'una política escolar, cultural i de mitjans de comunicació social damunt diverses generacions de catalanoparlants, molts d'ells ja adults. 4) Les reivindicacions polítiques, socials i laborals, en relació amb grans moviments d'opinió, veritablement universals, sobre diversos tipus de discriminació (com la mà d'obra estrangera, el racisme i els drets civils, etc.). 5) La relació creixent entre universitaris de casa nostra i erudits i estudiosos de diferents països, no solament en el terreny personal, sinó també en el del mestratge i de la col·laboració científica. 6) L'existència d'una bibliografia especialitzada de sociolingüística, apareguda a diversos països, i de la qual hom s'ha fet ressò ben aviat ací, com acostuma d'ocórrer entre nosaltres.

5.6. La conjunció de tots aquests factors (i d'altres, encara) ha fet que, sense esperar tant com algú hauria pogut témer, hi hagués una sociolingüística catalana, operant amb decisió i amb precisió. Ara bé, la nova sociolingüística catalana ha estat empesa certament per factors com els que acabo d'enumerar. Però m'afanyo a remarcar que els dits factors no han estat pas uns elements culturals assimilats en una digestió tranquil·la, sinó uns elements de lluita aferrissada, amb sofrenes i amb baixes, que per força ens havien de dur a un aprenentatge dur, intens i accelerat. Una vegada més, retrobem una constant de la nostra cultura moderna: empreses que, a d'altres països, són merament de ciència o d'especulació, a casa nostra apareixen mesclades amb forts elements de

---

⁵ *Langue et société* (cf. § 8.3), pàgines 285-287.

subjectivisme i d'apassionament, sense deixar de posseir per això la seriositat i l'exigència del treball científic o especulatiu. Això explica que, incorporats a la sociolingüística, ens hi hàgim llançat a fons, sentint-ho com una empresa de vida o mort, i amb un ritme trepidant, sentint tota la urgència de la tasca.

6. REACCIÓ DELS FILÒLEGS I DELS GRAMÀTICS

6.1. Examinem, ara, com han reaccionat, davant les novetats dels darrers temps (l'estructuralisme, la sociolingüística), els lingüistes de les «escoles tradicionals», concretament filòlegs i gramàtics.⁶ I bé, els filòlegs i els gramàtics, que han estat molt reticents envers l'estructuralisme i altres nous corrents de la lingüística (quan no s'hi han oposat francament), no deixen tampoc de malfiar-se de la sociolingüística, respecte a la qual també adopten actituds de reticència, si no d'oposició franca. Haig de dir que allò que més comprenc és llur resistència a admetre la lingüística nova, la qual, després de tot, en estudiar l'estructura en si mateixa, tracta la llengua d'una manera que suara anomenàvem «desencarnada» (§ 4.1). En canvi, em costa molt més de comprendre llur malfiança envers la sociolingüística, la qual, ccm hem vist abans (§§ 2 i 3), sovint equival, avui, a allò que fa molt pocs anys era història de la llengua.

6.2. La realitat és, però, aquesta: els filòlegs i els gramàtics catalans temen que la sociolingüística justifiqui un reguitzell d'incorreccions idiomàtiques i que acabi desfent la gramàtica que tants d'esforços ha costat i costa, i, per a defensar-se'n, es parapeten amb les normes ortogràfiques, la gramàtica preceptiva i el *Diccionari General* de Pompeu Fabra. Haig de dir que aquesta actitud sempre m'ha deixat perplex. Sorprèn de pensar que hi hagi persones que volen combatre la sociolingüística per salvar, així, la llengua correcta. Precisament tota la problemàtica referent a les normes gramaticals del català modern forneix una de les mostres més contundents de sociolingüística. En efecte, deixant de banda aspectes tècnics (d'ortografia, gramàtica, lexicografia), que no són, evidentment, de sociolingüística (cf. § 1.1), l'anarquia ortogràfica i gramatical de cap a 1900; les actituds que hi adoptaven escriptors, estudiosos i el poble culte; les vicissituds de les lluites sostingudes per «L'Avenç» en matèria ortogràfica; l'obra del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906); l'impacte dels treballs de Pompeu Fabra; la promulgació de les *Normes Ortogràfiques* (1913) i llur acceptació universal, sense disposar ningú de mitjans coercitius per a imposar-les; la ineficàcia de l'anomenat «anti-normisme»; l'acceptació que feren de les normes, amb

---

⁶ Voldria precisar que, amb el qualificatiu de lingüistes de les «escoles tradicionals» aspiro a ésser ben objectiu; em refereixo als historiadors de la llengua, filòlegs, dialectòlegs, estimòlegs, gramàtics, etc., que s'ocupen de temes que tenen una llarga tradició. Jo mateix, per una gran part del meu treball de recerca i de la meua tasca docent, haig d'incloure'm dins el dit grup, i penso que amb això restarà evident que no vull ofendre ningú.

el temps, els escriptors i el poble culte de tot arreu dels Països Catalans; la mateixa força moral que les normes gramaticals del català continuen tenint avui, entre els joves nou arribats a la palestra de les lletres, després de trenta-cinc anys sense escola, sense premsa i sense els altres poderosos mitjans de comunicació social, tot això constitueix un dels capítols més apassionants de la sociolingüística universal, i no solament des d'un angle objectiu (el procés en si mateix), sinó també des d'un angle subjectiu (per l'actitud dels seus protagonistes).

6.3. Per a mi, els filòlegs i els gramàtics catalans, quan es mostren reticents envers la sociolingüística, manifesten d'ésser-ne uns mals coïnxedors. D'altra banda, és clar que també pertanyen a la sociolingüística la deformació de la llengua pels vicis de pronunciació, la incrustació de barbarismes en la conversa dels catalanoparlants, etc., i l'estudi de les causes que han portat la llengua en aquesta situació. Però això és per raó que la sociolingüística vol conèixer les coses tal com són en la realitat, no tal com haurien d'ésser segons els preceptes gramaticals. Ara tornariem a la distinció que fèiem abans (§ 1.1), entre l'estudi de les estructures lingüístiques elles soles (objecte de la lingüística pròpiament dita) i l'estudi de les estructures lingüístiques tal com funcionen en la realitat (objecte de la sociolingüística). I no és pas culpa de la sociolingüística que, si les estructures lingüístiques funcionen malament, li correspongui el paper ingrát de denunciar-ho estentòriament. Ja que, ben mirat, ¿no és lògic i natural que les estructures lingüístiques de la llengua catalana no funcionin bé al seu propi domini, si la llengua no hi és ensenyada i hi manca dels «mass media» i del rang públic i administratiu i de tantes altres coses? Deixem de banda, encara, que la sociolingüística, en estudiar les coses tal com són, es converteix, a parer meu, en l'auxiliar i el col·laborador més eficaç de la preceptiva gramatical i lexicogràfica, car, si no, aquesta ignoraria les dificultats i no podria aportar-hi solució, ni més ni menys que el bon governant ha d'auscultar la realitat i ha de saber interpretar per què es queixen els governats, si vol remeiar les situacions d'injustícia...

6.4. L'actitud reticent dels filòlegs i dels gramàtics davant la sociolingüística m'ha fet pensar sovint que adopten, en un pla certament diferent, una actitud que també hauríem de qualificar de «desencarnada» (cf. §§ 4.1 i 6.1): si l'estructuralisme, en una abstracció de la realitat, estudia l'estructura de la llengua, independentment dels factors històrico-culturals que en gran part la condicionen, els filòlegs i els gramàtics han comès una falta comparable, per tal com han considerat el món de la gramàtica preceptiva i del diccionari normatiu com si existís per ell mateix, com si pogués viure a part de la comunitat parlant per a la qual preceptes i normes tenen sentit. De fet, filòlegs i gramàtics s'han construït un recinte emmurallat, a part de la vida de la llengua, que és, bona o dolenta, amb correcció idiomàtica o amb vicis i analogies, el veritable mitjà d'expressió del poble que la parla. I, part de dins de la muralla, els apòstrofes de «correcte»/«incorrecte» retiren molt als dictats de «pertinent»/«no pertinent» que hom profereix dins un altre món a part, el de les estructures.

6.5. No he dubtat mai de la bona fe dels gramàtics, que, només per això, ja hauríem de respectar. Però hi ha més, encara, a favor d'ells: durant el període més obscur de la vida de la llengua catalana, és a dir després de 1939, quan no hi havia ni la més petita manifestació pública de la llengua, fou una sort immensa precisament que la dita posició, certament closa, vagi salvar, intacta, la torxa sagrada de la llengua literària, que així pogué ésser traspasada a les generacions ulteriors. Això és el que els dugué a fer un treball en certa manera desencarnat, per tal com, de fet, tota la llengua escrita quedava reduïda a la llengua literària, la qual ja sempre és, més o menys, una abstracció (i ho és més quan ha esdevingut, com dic, l'única manifestació escrita d'una llengua!). Tanmateix, ben mirat, això ja torna a ésser sociolingüística...

7. INEVITABLE COMESA DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

7.1. Ja ho hem dit (§§ 5.4 a 5.6), com a dada clau dins el procés evolutiu de la llengua catalana moderna: el gran despertador de la sociolingüística catalana ha estat el contacte obligat del cos social catalanoparlant amb l'«altra llengua»: el castellà, llengua oficial del país. Però ara cal que ho tornem a proclamar, com a justificació indispensable del contingut de la sociolingüística aplicada al català: aquesta ha de basar-se, en la majoria d'ocasions, en les pertorbacions que el català sofreix pel contacte i per l'acció de la llengua oficial, terriblement a prop seu i terriblement al damunt seu. Entre adults i entre infants; aquells, perquè en diversos sectors (professional, o familiar, o de vida social, etc.) han d'alternar totes dues llengües; aquests, perquè la menor maduresa humana hi fa més eficaç l'empremta de la llengua que disposa de més recursos. Entre persones cultes (com més estudis, lectures, etc., posseeixen, més contactes tenen amb el castellà) i entre persones de poca cultura (que, per llur inferior preparació, acusen més l'impacte de l'«altra llengua»). Al camp (on, si la llengua hi és més fresca, avui la televisió en castellà hi fa més estralls) i a la ciutat (on, si hi ha més focus de vida catalana, no deixa d'haver-hi els centres de vida oficial i administrativa i les masses d'immigrants). L'escola en una llengua altra que la dels infants, els quals en resten assenyalats amb una marca indeleble, que ja res no els llevarà, per anys que visquin. La presència pràcticament exclusiva del castellà a la premsa, a la ràdio i a la televisió, sobretot aquesta darrera, amb la seva esfereïdora capacitat d'abassegament psicològic i de control despersionalitzador. La immigració massiva, que ha transformat la demografia de les ciutats i de les zones industrials, i que ha provocat la formació de matrimonis en els quals cada part té, d'entrada, una llengua diferent. Tot això (i la llista encara podria ésser més llarga) ha estat estimul eficaç, i justifica que la comesa fonamental de la sociolingüística catalana sigui el resultat del contacte amb l'«altra llengua», amb les situacions subsegüents de bilingüisme i diglòssia.

8. LA FEINA FETA

8.1. Em proposo, ara, de donar compte breument de la labor duta

a terme entre nosaltres en el terreny de la sociolingüística. Prèviament haig de fer les següents observacions: 1) Es molt difícil de destriar allò que és sociolingüística d'altres matèries afins (estudis de llengua, de crítica literària, de sociologia cultural, d'ensenyament, etc.); per tant, accepto que tant inseriré títols que potser no caldria tenir, com n'exclouré d'altres que haurien d'haver estat incorporats. 2) No tinc la intenció d'establir una bibliografia completa: només es tracta de fer veure uns quants treballs significatius.⁷ 3) Per a major comoditat dels qui se'n serviran, distribueixo la bibliografia en vuit apartats. Això no té un valor absolut, per tal com molt sovint hi ha treballs que es refereixen a més d'un apartat; ho he fet, però, per a orientació del lector. 4) No citaré treballs d'aparició anterior a 1950 (sinó en edicions posteriors, re-foses); altrament, esperariem debades que s'hi reflectissin punts de vista més o menys nous. 5) Dins cada epígraf, ordeno la bibliografia per ordre alfabètic d'autors, tot fent constar, però, l'any de publicació (de la primera edició, o, si és conegut, el de la formulació, escrita o oral, del treball en qüestió).⁸

8.2. Presentació de la llengua.

— Joan COROMINES, *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, P. M., 1956, 2.ª ed. 1972.

— Carles i Rafael CASTELLANOS, *Els problemes lingüístics al món actual*, B., 1967.

— Albert JANÉ, *La llengua catalana*, B., 1966.

— Josep ROCA-PONS, *Introducció a l'estudi de la llengua catalana*, B., 1971.

8.3. Procés històric.

— A. M. BADIA MARGARIT, *Le catalan aujourd'hui*, dins *La Linguistique Catalane* [I Colloqui de Català, de Strasbourg 1968], publ. par A. Badia Margarit et Georges Straka, P., 1973.

---

⁷ Citaré dos casos concrets: 1) — Amb motiu del centenari de Pompeu Fabra (1868-1948), l'any 1968 sortiren molts articles i estudis sobre la reforma gramatical del català, l'estat de la llengua abans de 1913, etc., alguns de molt d'interès; remeto, per exemple, als números que hi dedicaren les revistes *Serra d'Or* (núm. 103, d'abril 1968), *Tele-estel* (núm. 79, de 19 de gener de 1968) i *Destino* (núm. 1586, de 24 de febrer de 1968), però podriem esmentar-ne molts d'altres. Feta aquesta referència global, en principi no citaré ací cap dels títols que hi aparegueren. 2) — Alguns dels camps que esmentaré (com §§ 8.7 i 8.8) han provocat gran nombre d'articles que, per raó del meu propòsit, només recolliré en una mesura molt limitada.

⁸ Abreviatures usades ací: 1) — *Congr. Montserrat* = *II Congrès Litúrgic de Montserrat*, 4 vols. Montserrat 1966-1967. 2) — *Ensayos* = Francesc VALLVERDÚ, *Ensayos sobre bilingüismo*, B. 1972. 3) — *Ll. cat.* = A. M. BADIA I MARGARIT, *La llengua catalana ahir i avui*, a cura de Maria Cardús, B. 1973. 4) — *Ll. i cult.* = A. M. BADIA I MARGARIT, *Llengua i cultura als Països Catalans*, B. 1964 (3.ª ed. 1972). 5) — *Problemes* = *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Colloqui Internacional sobre el Català* (Amsterdam, 1970), Montserrat 1976.

— Id., id., *Langue et société dans le domaine linguistique catalan, notamment à Barcelone* (conferència: 1970), dins *Revue de Linguistique Romane*, tome 36, 1972.

— *Catalunya sota el règim franquista*, vol. I: Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco, P., 1973.

— Josep MELIÀ, *Informe sobre la llengua catalana*, M., 1970.

— Id., id., *Report sobre l'idioma*, dins *Estimem la nostra llengua* («Els Quaderns»), V., 1973.

— Francesc VALLVERDÚ, *Dues llengües: dues funcions? Per una història lingüística de la Catalunya contemporània*, B., 1970 (versió castellana: *Aproximación a la historia del bilingüismo en Cataluña*, dins *Ensayos*, B., 1972).

— Id., id., *Bilingüismo y normalización lingüística en tres catalanistas de izquierda: V. Almirall, J. Brossa y G. Alomar*, dins *Ensayos*, B., 1972 (resum de la ponència que hom trobarà a *Problemes*, B., 1976).

— Joan VENY I CLAR, *Situació de la llengua catalana i Els estudis lingüístics* (tres articles), dins *Un Segle de Vida Catalana*, 2 vols., B., 1961 (completats pel mateix autor, dins *Critèrion* n.º 26, B., 1965).

8.4. Llengua i societat.

— Lluís V. ARACIL, *Romanística i sociolingüística*, comunicació al XIII^è Congrés Internacional de Romanística, Québec, 1971.

— A. M. BADIA MARGARIT, *Tres problemes del català d'avui* (comunicació: 1961), dins *Ll. i cult.*, B., 1964.

— Id., id., *El bilingüisme català-castellà* (conferència: 1961), dins *Ll. i cult.*, B., 1964.

— Id., id., *La joventut, de cara a dues cultures* (conferència: 1964), dins *Ll. i cult.*, B., 1964.

— Id., id., *La integració idiomàtica i cultural dels immigrants*, dins *Qüestions de Vida Cristiana*, n.º 31 («La immigració»). Montserrat, 1966.

— Id., id., *La llengua dels barcelonins*, vol. I, B., 1969.

— Id., id., *Le catalan, langue de relation à Barcelone*, *Problemes*, B., 1976.

— Id., id., *Condicionaments del català dels nostres dies*, dins *Ll. Cat.*, B., 1973.

— Id., id., *Panorama sociolingüistique du catalan d'aujourd'hui* (participació a la taula rodona sobre «les problèmes politico-culturels des langues romanes dans le monde actuel» al XIV Congrés de Lingüística Romànica de Nàpols, 1974, apareixerà a les actes del Congrés).

— Günther HAENSCH, *La discrepància entre la llengua escrita i la llengua parlada, un problema essencial del català d'avui i de demà*. *Problemes*, B., 1976.

— Lluís LÓPEZ DEL CASTILLO, *Llengua standard i nivells de llenguatge*, B., 1975.

— Modest REIXACH, *La llengua del poble. Una mesura de catalanitat. Estudi de sociologia lingüística i cultural*, B., 1974.

— Brigitte SCHLIEBEN-LANGE, *Das sprachliche Selbstverständnis der Okzitanen im Vergleich mit der Situation des katalanischen*, dins *Interlinguística* (Homenatge a Mario Wandruszka), Tübingen, 1971.

— Id., id., *Okzitanisch und Katalanisch*, 2.ª ed. Tübingen, 1973.

— Maurici SERRAHIMA, *Realidad de Cataluña*, B., 1967; 2.ª ed., 1969 (versió catalana: *Realitat de Catalunya*, B., 1969).

— Francesc VALLVERDÚ, *El fet lingüístic com a fet social, Assaig de lingüística institucional*, B., 1973.

— Id., id., *Sobre el estudio del bilingüismo en los Países Catalanes*, dins *Ensayos*, 1972 (havia estat el pròleg al llibre de R. Ll. Ninyoles, 1969, cf § 8.5).

8.5. La llengua a Catalunya-Nord.⁹

— E. J. BARBARO, *Un sondatge estadístic: anàlisi crítica dels resultats. Sant Joan i Barres*, 36, abril 1969, 13-36.

— D. BERNARDÓ i B. RIEU, *Conflit linguistique et revendications culturelles en Catalogne-Nord*, *Les Temps Modernes*, 324-5-6, août-septembre 1973, 302-322.

— D. BERNARDÓ, *Problématique d'une recherche sur la diglossie: propositions de travail*, *Cahiers du Groupe de Recherches sur la Diglossie*, 1, été 1974, 1-6.

— Id., id., *Appareil éducatif et langue autochtone: le cas du catalan*, *Langue Française*, 25 février 1975, 37-61. (Núm. especial «Enseignement des Langues Régionales».)

— Id., id., *Catalogne-Nord: le traumatisme de la coupure*, *Pluriel*, 7, octobre 1976, 5-27.

— Michel BOUILLE, *La décadence de la langue catalane en Roussillon au XVIIIe siècle*, *Tramontane*, 434-5, 1960, 89-95.

— Antoni CAYROL ed., *El Català a l'Escola* (núm. especial *Sant Joan i Barres*, 63-64, 1976).

— Lluís CREIXELL, *Ideologia de la llengua*, *Sant Joan i Barres*, 62, hivern 1976, 19-28.

— P. GRAU, *Une enquête du Club Unesco du Lycée Arago sur la situation de la langue catalane en Roussillon*, *Conflent*, 39, 1967, 136-38.

— Llorenç PLANES, *El petit llibre de Catalunya-Nord*. Perpinyà, Ed. La Falç, 1974.

— G. PUIG, *Notes sobre la situació sociolingüística a Catalunya-Nord*. Perpinyà, IRSCE, 1976, 31 p. (dact.).

---

⁹ M'és grat de manifestar la meua reconeixença a l'amic i col·lega Domènec Bernardó, per haver-me fet arribar les informacions contigudes en aquest epígraf (8.5).

— *Serra d'Or*, juliol 1970 (número dedicat a Catalunya-Nord). Conté articles de Francesc Català i Lluís Creixell.

— Pere VERDAGUER, *El Rosselló avui*. Barcelona, Editorial Barcino, 1969, 143 p.

— Id., id., *Defensa del Rosselló Català*. Barcelona. Curial, 1974, 255 p.

8.6. La llengua a València.

— Lluís ALPERA, *Conciencia y normalización lingüística en el País Valenciano*, dins *Filologia y crítica hispánica, homenaje a... Sánchez Escribano*, ed. por A. Porqueras Mayo y Carlos Rojas, M., 1969.

— Lluís V. ARACIL, *A Valencian Dilemma / Un dilema valencià*, dins *Identity Magazine*, Cambridge, Mass., València, núm. 24.

— Joan FUSTER, *Nosaltres, els valencians*, B., 1962.

— Vicent de MIQUEL I DIEGO, *L'Església valentina i l'ús de la llengua vernacle*, V., 1964.

— Rafael Ll. NINYOLES, *Conflicte lingüístic valencià*, B., 1969 (pròleg de F. Vallverdú, cf. § 8.4).

— Id., id., *Idioma i prejudici*, P. M., 1971. Versió castellana refosa de les dues obres precedents: *Idioma y poder social*, M., 1972.

— Vicent PITARCH, *Defensa de l'idioma*, V., 1972.

— M. SANCHIS GUARNER, *La llengua dels valencians*, V., 3.ª ed., 1967 (1.ª ed., 1933).

8.7. La llengua a Mallorca.

— Josep MASSOT I MUNTANER, *Els mallorquins i la llengua autòctona*, B., 1972.

— Josep MELIÀ, *Els mallorquins*, P. M., 1967.

— Mateu SEGUÍ I PUNTAS, *La llengua catalana a Palma de Mallorca, Serra d'Or*, juliol 1971.

8.8. La llengua i la cultura.

— Lluís V. ARACIL, *Introducció a E. Escalante, Les xiques de l'entre-suelo/Tres forasters de Madrid*. V., 1968.

— A. M. BADIA I MARGARIT, *El català des de Pompeu Fabra fins a Carles Riba* (conferència: 1963), dins *Ll. i cult.*, 1964.

— *Critèrium*, núms. 17 i 26, dedicats a *La llengua catalana* (contenen diversos articles d'interès), B., 1962 i 1965, respectivament.

— «Demo», *Lectura en català a Barcelona*, B., 1971.

— Francesc VALLVERDÚ, *L'escriptor català i el problema de la llengua*,

B., 1968 (versió castellana: *Sociología y lengua en la literatura catalana*, M., 1971); 2.ª ed., B., 1975.

— Id., id., *Algunas notas sociolingüísticas sobre la evolución de los diarios barceloneses de 1930 a 1940*, dins *Ensayos*, B., 1972 (refosa de l'article *Algunes remarques sobre els diaris de Barcelona de 1930 a 1940*, aparegut a *Recull*, de Blanes, 1971).

8.9. La llengua i l'ensenyament.

— Lluís V. ARACIL, *Educació i sociolingüística*, llibre inèdit.

— *Bilingüisme y educación en Cataluña*, B., 1975.

— *El bilingüisme escolar a Catalunya*, Fundació Artur Martorell, B., 1972.

— Alexandre GALÍ, *L'ensenyament de l'ortografia als infants*, B., 1971.

— Id., id., *Aportació a l'any Fabra*, B., 1969.

— Lluís GARCIA SEVILLA - Víctor GAURAU JAULIN DE SEUTRE, *La llengua i l'escola a les Balears*, P. M., 1973.

— «Rosa Sensat», institució pedagògica, on treballen, en equip, mestres i educadors, que publiquen fulls i llibrets sobre el bilingüisme i l'escola, sobre mètodes d'ensenyament, etc.

— Llorenç VIDAL, *El problema de las lenguas regionales*, dins *Didáctica de las disciplinas instrumentales*, M., 1965.

8.10. La llengua i la litúrgia.

— A. M. BADIA I MARGARIT, *En la llengua del poble*, article reproduït a *Ll. cat.*, 1973.

— Id., id., *La litúrgia en llengua popular a Catalunya*, dins *Congr. Montserrat*, II.

— *Critèrium*, núm. 29, dedicat a *La reforma litúrgica* (conté diversos articles), B., 1966.

— Vicent de MIQUEL I DIEGO, *La introducció de la llengua catalana en la litúrgia en les diòcesis del País Valencià*, dins *Congr. Montserrat*, I.

— F. de B. MOLL, *L'ús del vernacle en la litúrgia a les Illes Balears*, dins *Congr. Montserrat*, II.

— Modest PRATS, *Problemes pastorals de l'ús de les llengües vives en la litúrgia*, dins *Congr. Montserrat*, I.

— Manuel SANCHIS GUARNER, *Problemes de l'ús del vernacle a València*, dins *Congr. Montserrat*, II.

9. APORTACIÓ DE CAIRE METODOLÒGIC

9.1. Acabem de veure quins han estat els temes conreats dins el camp

de la sociolingüística catalana dels darrers temps i les publicacions en què aquells temes han cristallitzat (§ 8). Ara voldria posar en relleu fins a quin punt la sociolingüística aplicada al català és útil, àdhuc necessària, per a la sociolingüística en si mateixa, del punt de vista del mètode. Penso que això és important. Els punts que interessin la sociolingüística no són pas únicament i forçosament els del contacte amb una altra llengua, com passa en el cas nostre. En efecte, la sociolingüística és conreada dins països que no tenen un problema tan roent com el nostre (que ja s'ha convertit en problema d'ésser o no ésser, segons que reeixim a salvar la llengua o que fracassem en la comesa); i bé, en els països alludits hom hi mena treballs de sociolingüística, i no sempre són treballs que versin sobre llengües en contacte (de minories enclavades dins el país, d'obres procedents d'altres països, etc.).

9.2. Això vol dir, doncs, que, ultra les llengües en contacte, hi ha d'altres punts d'estudi i de recerca en sociolingüística. Ara bé, els aspectes que són d'interès per a la sociolingüística acostumen de manifestar-se, en el pla expressiu, en matisos diferents de la mateixa llengua, i tots sabem que el concepte de «matis» sol ésser molt subtil, i difícil de reduir a una mena de puntuació objectiva. Per exemple, imaginem que volem mesurar, en català, connotacions (de nivell cultural, d'afectivitat, etc.) entorn de la idea corresponent al castellà «romper» o al francès «casser», i que recollim, ultra el mot més objectiu (*trencar*), els connotats *rompre* i *petar*; no serà fàcil de concloure'n quelcom de positiu. El gran avantatge del català és que, a casa nostra, matisos com els de nivells socioculturals impliquen sovint l'ús del català o del castellà, de manera que, en ésser així més estridents (ara hom enfrontaria el cat. *trencar*, denominació objectiva, al cast. *romper*, denominació no menys objectiva), esdevenen més clars del punt de vista del mètode.

9.3. Més en general, en sociolingüística hom parla de modalitats de llengua segons nivells culturals, i cal establir tot un «test» per a poder arribar a conclusions vàlides. A Barcelona, segons que els barris de la ciutat enregistren un predomini de població genuïna o d'immigrants, el nivell cultural dels ciutadans és donat per llur adscripció al món dels catalanoparlants o dels castellanoparlants. Hem de salvar sempre les excepcions personals, però col·lectivament les tendències són clares, i, d'aquesta manera, segons dades de la meva enquesta sobre la llengua dels barcelonins,¹⁰ la geografia urbana de totes dues llengües i la de dos grans nivells culturals coincideixen a grans trets (bé que les causes pregones rau, en definitiva, en la classificació socioeconòmica de les persones). És penós de constatar-ho, des d'altres angles (humanitat, convivència, integració), però la realitat és, avui, així. Per això deia que, metodològicament, l'ajut que els nostres modestos treballs sobre el català poden proporcionar a la sociolingüística en si és considerable.

---

¹⁰ Vegeu el meu llibre *La llengua dels barcelonins*, I, B. 1969, §§ 52 (pàgines 140-144) i 91-93 (pàgines 228-237).

10. ALTRES TEMES

10.1. Fins ara, tots els treballs que he esmentat pertanyen a la dimensió de les relacions amb l'«altra llengua». Per l'«altra llengua» hem descobert la problemàtica de la sociolingüística catalana i tota la seva importància. Per això fou, com deia (§§ 5.4 a 5.6), el gran despertador. De cap manera no podríem abandonar-ne els estudis. De més a més, sols coneixent la realitat de la situació, podrem treballar per dur-hi remei.¹¹ Però no podem oblidar que la sociolingüística no pot restar limitada a les relacions amb l'«altra llengua». En aquest darrer paràgraf, voldria fer veure alguns aspectes que són d'interès per a la sociolingüística, i que no es refereixen ja a l'«altra llengua». Els presentaré a tall d'exemples. Hi seré breu, però podríem allargar-ne molt la llista, tot incloent-hi també temes de caràcter històric, dels quals, però, no diré res, per tal com, abans (§§ 2 i 3), ja hi he fet al·lusió.

10.2. D'antuvi, el que es refereix al mateix nom de la nostra llengua. La llengua catalana manca d'una denominació que satisfaci tots els qui la parlen. D'un punt de vista tècnic, hi ha una sola llengua, la de tots els països catalans. Però si apellem al sentiment lingüístic dels catalanoparlants, ens adonarem que se'ls imposa un factor psicosociològic, que els fa dir que la llengua que parlen és el *català* (a Catalunya, àdhuc al territori situat al nord del Pirineu), o el *valencià* (a l'antic Regne de València), o el *mallorquí*, o el *menorquí*, etc. (a les Illes), i, encara, aquesta enumeració no n'escota totes les denominacions. Ara bé, examinada la qüestió des d'un angle purament científic, resulta que la llengua de la conca de Tremp és més afí a la de les terres d'Alacant (tot és català occidental) que a la del pla de Barcelona (que és català oriental), bé que, en el sentiment popular, la primera és *català*, la segona *valencià*, i la tercera torna a ésser *català*. O que la llengua del Gironès (català oriental) s'assembla més, per l'estructura lingüística, a la de Menorca (també català oriental) que no pas a la del Segrià (català occidental), i, en canvi, la gent creu que al Gironès i al Segrià s'hi parla *català*, mentre que el *menorquí* és una varietat del parlar baleàric. Això emplena, doncs, tot un capítol de sociolingüística, i ben important, per cert.

10.3. En segon lloc, el curiós cas dels tractaments en català. *Tu, vos* i *vostè* es reparteixen allò que d'altres llengües romàniques han reduït a dues formes de tractament. Es tracta de la mostra d'un arcaisme que, emperò, no se'ns presenta avui fossilitzat, sinó que té una dinàmica que convindria estudiar,¹² sobretot al camp, on la divisió de funcions

---

¹¹ De mi puc dir que la meua enquesta sobre la llengua dels barcelonins (cf. nota anterior) m'ha fet canviar de posició respecte a diversos punts, cosa que m'ha fet veure, per tant, que els coneixia imperfectament.

¹² Sobre aquest tema hi ha una tesi de llicenciatura, de M.ª Mercè MONTAGUT I BARBARÀ, *Fórmules de tractament en català medieval (segles XIII, XIV, i XV)*, B. 1972 (text dactilografiat a la Universitat de Barcelona). Durant el curs 1973-1974, la Srta. Joy Robinson (Stanford University) està preparant, a Barcelona, un treball sobre els tractaments en català.

és més espontània.¹³ En un terreny més concret, no oblidem la fluctuació existent, avui, en la pregària, per la qual hi ha qui s'adreça a Déu mitjançant *vós* (com ho fan les oracions de text tradicionalment establert, començant pel mateix «Pare nostre»), mentre que d'altres, sobretot els joves, ho fan mitjançant *tu*. També ací se'ns obre un camp d'observació ampli i interessant.

10.4. En tercer lloc, un exemple de tipus gramatical: l'alternança de tots dos perfets, el simple (*cantí, cantares*, etc.) i el perifràstic (*vaig cantar*, etc.). Es un altre tema d'interès, no sols dins una sociolingüística de la llengua literària (esbrinar quina forma prefereixen els autors), sinó també dins la dialectologia (veure el valor de cada forma a les contrades on diem que totes dues són emprades indistintament, en les quals l'opció potser no és una cosa tan indiferent com ho sembla de fora estant). Al mateix temps, hom pot estudiar la reacció dels catalanoparlants que només empren espontàniament el perfet perifràstic davant l'ús, d'estil literari o de motlle popular (que de tot hi ha), del perfet simple.¹⁴

10.5. Ja que he fet una al·lusió a la dialectologia, penso que hi ha un altre tema de subtilitat remarcable: l'estudi de les ocasions en les quals els mallorquins empren l'article derivat d'*ille*, en comptes de l'habitual, derivat d'*ipse*. Acostumem de dir que usen *ille* davant mots que inspiren respecte (*la Mare de Déu*), i ja és així. Però, ultra aquest cas, hi ha tot un conjunt de matisos que fan aquesta matèria molt delicada per a qui no és mallorquí, i que els mateixos mallorquins, quan arriba l'hora de tractar-ne raonadament, troben complicada i casuística, bé que no mancada de coherència.¹⁵

10.6. Hauria volgut escollir un darrer exemple, ara del vocabulari, però són tants els casos que podria esmentar, que m'hauré de resignar a un parell de mencions globals. Molt sovint ocorre que l'ús del mot correcte resulta estrident (per selecte, per literari, per rar), sobretot dins determinats cercles, per tal com els seus sinònims més corrents són barbarismes, o, si més no, mots no admesos al diccionari normatiu. Per exemple, *apoiar* (enfront els correctes *recolzar, estintolar, estrebar*, etc.), *apretar* (enfront els correctes *prémer, estrènyer, comprimir*, etc.). Es fàcil d'imaginar la riquesa de matisos que ha de tenir una investigació en aquest camp. També s'esdevé que, en el terreny del vocabulari, i mirant ara tota l'extensió del domini lingüístic català, hom pot observar una difusió molt generalitzada de barcelonismes que arraconen vells

¹³ No oblidaré mai la impressió que em féu un episodi, reportat per un jove llicenciat a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona: fill de pagès, i conegut, de tots els habitants del seu poble nadiu, tan bon punt comença de cursar estudis universitaris, s'adonà que els seus coterranis (que es pot dir que l'havien vist néixer i que sempre l'havien tractat de *tu*) passaven a tractar-lo de *vostè* (i cal afegir que no han passat cinc anys de l'afer).

¹⁴ A. M. BADIA i MARGARIT-MARIA CARDÚS, *Sociologia del pretèrit simple en el català de Barcelona*, dins *Ibero-romania*, München, I, 1969.

¹⁵ Cf. el treball de Josep A. GRIMALT, *Els articles a la llengua col·loquial de Mallorca*, tesi de llicenciatura, que, una vegada reelaborat el text, apareixerà dins *Ibero-romania*.

termes locals o comarcals; ara bé, aquest fenomen no passa pas per alt als habitants de les zones dialectals, car ells mateixos, tot parlant els uns amb els altres, encara es valen sovint del terme antic, que, segons com, creuríem desaparegut; així, una enquesta superficial induiria a creure que el mot *patata* és el terme corrent a molts indrets, en els quals, emperò, d'un examen més aprofundit, i una vegada guanyada la confiança dels pobletans, resulta que hom no ha abandonat la denominació tradicional de *trumfa*. No cal que digui fins a quin punt l'ús del vocabulari ha de constituir un altre gran capítol de sociolingüística.

Antoni M. BADIA I MARGARIT